

Zeelathyrus: na 236 jaar terug van weggeweest

door J. K. Schendelaar

Zeelathyrus. Juni 1975. Naar een kleurendia van Ruud Walrecht.

U hoeft niet in uw officiële nederlandse flora te kijken: de Zeelathyrus staat er niet in. Geschrap, want sinds Linnaeus *Lathyrus maritimus* Bigel (syn. *L. japonicus* Willd.) in 1737 voor de Nederlandse kust vermeldde, is zij niet meer in on land in het wild gevonden¹⁾.

Vandaar dat ik bepaald verrast en ook wel wat ongelovig opkeek toen ik in april van het vorige jaar bij het werken aan een 'Atlas van de natuurgebieden in de gemeente Den Helder'²⁾ op een inventarisatielijst van een basaltglooiing even bezuiden Huisduinen vermeld vond: 'Strandlathyrus 1x'. De lijst was afkomstig van een NJN-er, Ruud Walrecht. De zaak intrigeerde mij natuurlijk hogelijk. Pogingen om in contact te komen met de vinder, hadden aanvankelijk geen resultaat: hij was inmiddels getrouwd en uit Den Helder vertrokken.

Een vorig artikel (september 1975) begon ik met: 'Soms lijkt het in de lucht te zitten' en zo was het ook alweer met de Zeelathyrus. Want terwijl ik nog bezig was de opsteller van de inventarisatielijst te vinden, vertelde drs. F. Adema van het Rijksherbarium in Leiden mij dat de Zeelathyrus in 1975 - en met zekerheid - op Texel was gevonden! Wie Gorteria goed leest, heeft dat nu ook al gepubliceerd kunnen zien met de naam van de vinder erbij: mej. G. van der Baan³⁾. Van haar kreeg ik een kleurenfoto van een der vier gevonden planten, die echter geen van alle bloeiden. De planten groeiden op Texel - ook - tussen de stenen van een basaltdijk, o.a. aan de zuidwal van het eiland.

Daarmee was de vondst van Zeelathyrus bij Huisduinen, aan de andere kant van het Marsdiep en ook op een basaltglooi-

De vindplaats van de Zeelathyrus; basaltglooiing bij Huisduinen.
Toestand juni 1973. Naar kleurendia van Ruud Walrecht.

ing, natuurlijk opeens wel veel waar-
schijnlijker geworden! Intussen lukte het
mij de heer Walrecht op te sporen en
nadien is zijn vondst door het Rijksher-
barium geverifieerd aan de hand van zijn
uitvoerige aantekeningen en enkele kleu-
rendia's.

De vondst blijkt te dagtekenen van 26 juni
1973 en de eerste herkenning vond plaats
met behulp van Thieme's flora in kleu-
ren⁴). De plant heeft een hoekige stengel,
het samengestelde blad is even geveerd
met 2 tot 4 ovale, zacht blauwgroene
bladparen. De blaadjes eindigen in een
klein putje. De steunbladen zijn groot en
pijlvormig. Elk samengesteld blad loopt
uit in een rank. Toen de plant bij
Huisduinen werd gevonden, zat er een
trosje bloemknoppen aan. In juli bleken
de toppen van de plant en de bloemknop-
pen vernield te zijn door tred. In augustus
was de plant zwart gewaaid door een
storm, daarna is ze vermoedelijk door de
wind gaan 'tollen' en van de wortel
gedraaid.

In de directe nabijheid groeiden Melgan-
zevoet (*Chenopodium album*), Deens le-

pelblad (*Cochlearia danica*), Akkermelk-
distel (*Sonchus arvensis*), Zee-akker-
melkdistel (*Sonchus arvensis* var. *mariti-*
ma) en verderop nog een pol Strandkweek
(*Elytrigia pungens*).

Tot dusver zijn dus nog geen planten
bloeiend aangetroffen, maar het zal zaak
zijn de - weinige - basaltdijken in het oog
te houden, en niet alleen die langs het
Marsdiep. Aangezien de plant overblij-
vend is, maakt Texel een goede kans dit
jaar de eerste bloeiende Zeelathyrus te
begroeten. De kleur van de bloem wordt
nogal verschillend weergegeven: op de
tekening van Keble Martin⁴) paars, op die
van Herbert Weymar⁵) roodpaars, op de
kleurenfoto in Oleg Polunins boek⁶) diep-
rose, al zegt de tekst daarbij: meestal met
purperen vlag en blauwachtige vleugels.
De bloeitijd in juni-juli.

Wat de vindplaats betreft, valt het op dat
de bij Thieme verschenen boeken - beide
voor Nederland bewerkt door Dr. M. A.
Ysseling - vermelden dat de soort voor-
komt 'op kiezelstranden aan zee, plaatse-
lijk' en 'op strand en duinen van noord-
en oostzeekust, sporadisch boreaal. In

Zeevenkel. Foto J. K. Schendelaar

Nederland op kiezelstrand. Plaatselijk', waarbij ik mij de ondeugende vraag veroorloof wáár in Nederland dan toch wel kiezelstranden voorkomen. Het boek van Polunin geeft op: 'zandgrond, duinen, West-Europa behalve België en Nederland, Noord-Europa in Duitsland en Polen'. En Erich Oberdorfer⁷⁾ vermeldt in zijn fraaie jargon: 'Zerstreut in locker-sandig. Weissdünen d.N.-u.O.Seeküsten'. Het voorkomen in Nederland op basaltglooiingen is dus wel opmerkelijk. Wat Huisduinen betreft, is het strand trouwens dicht in de nabijheid. Op de vindplaats bereikte bij de hoogste waterstand de verste golfoploop de plant nog niet eens, vermeldt Waldrecht in zijn aantekeningen. Hij vermoedt dat het zaad door de wind verder omhoog was gebracht: de wind kan ter plaatse - de kust is er op het westen geëxponerd - zeer sterk zijn. Waldrecht spreekt consequent over Strandlathyrus, evenals Oberdorfer. Elders wordt nogal eens gesproken over Japanse lathyrus, een vertaling van het synoniem in het Latijn. Het Rijksherbarium noemt de soort Zeelathyrus, evenals

Westhoff. Daar moesten we het maar op houden.

Oberdorfer noemt de soort karaktersoort van het Elymo-Ammophiletum. Westhoff/den Held⁸⁾ vermeldt Zeelathyrus bij de differentiërende taxa van de associatie van helm en zandhaver tegenover die van helm en zeewolfsmelk; beide zijn de bekende pionierassociaties - de eerste van zuid-west Nederland noordwaarts, de andere zuidelijk daarvan.

De vindplaats bij Huisduinen is helaas inmiddels alweer verloren gegaan door de jongste reconstructie en verzwaringswerken aan de zeewering ter plaatse. Alles is nu met een nivellerende laag bitumen gladgestreken, zoals de hele zeedijk langs het Marsdiep, eens internationaal befaamd als kunstmatige rotskust. Toch zal ik de omgeving in het oog houden, evenals de kleine stukjes basaltdijk die aan de noordhollandse kant van het Marsdiep nog zijn overgebleven. Jaren geleden vond ik er ook al eens Zeevenkel (*Crithmum maritimum*). Je weet maar nooit wat de zee nog eens aanvoert...

Het was boos weer: storm en regen, ik kon mij nauwelijks staande houden op het havenhoofd. Toch zag ik op dezelfde dijk enkele stengels liggen met dikke donkergroene blaadjes eraan, die ik vrijwel zeker herkende als Zeewinde, ook al was de plant uitgebloeid. De determinatie is intussen door Leiden bevestigd. Aangezien *Calystegia soldanella* bepaald zeldzaam wordt - zie het 'zeldzame plantboekje' van Quené-Boterenbrood/Mennema⁹⁾ - vond ik de nieuwe vindplaats toch best het vermelden waard.

Brantevik en zijn 'wormen'

Verslag van een excursie door Denemarken naar Zuid-Zweden

door C.

1. V. WESTHOFF e.a.: Wilde planten I (Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, 1970). Hier wordt de soort genoemd *Lathyrus japonicus ssp. maritimus*. Is ssp. hier een drukfout voor syn.?
2. Intussen is deze uitgaaf van het gemeentebestuur van Den Helder verschenen - ze zal in Natura worden besproken.
3. Gorteria, tijdschrift voor de floristiek e.a., uitgegeven door het Rijksherbarium te Leiden. 1 februari 1976, deel 8, no. 1, blz. 20.
4. Thieme's flora in kleuren, met tekeningen van W. Keble Martin. Ned. bewerking van dr. M. A. Ysseling (N.V. Thieme en Cie., Zutphen, 1967).
5. HERBERT WEYMAR: Planten zoeken en leren kennen. Ned. bewerking van dr. M. A. Ysseling (N.V. Thieme en Cie., Zutphen, 1974).
6. OLEG POLUNIN: Bloemen en planten van Europa Zomer en Keuning N.V., Wageningen, 1970).
7. ERICH OBERDORFER: Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Süddeutschland (Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 3e druk, 1970).
8. V. WESTHOFF-A. J. den HELD: Plantengemeenschappen in Nederland (N.V. Thieme en Cie., Zutphen, 1969).
9. A. J. QUENÉ-BOTERENBROOD en J. MENNEMA: Zeldzame nederlandse plantesoorten (Prov. Waterstaat Zuid-Holland, Den Haag, 1973).

H. A.

Waar het in zit weet ik niet, maar na jaren het liefst richting Middellandse zee getrokken te hebben, zijn we daarna steeds richting Noord gegaan. Ook in 1975 werd weer een reis per auto naar Denemarken en Zweden gemaakt. Weer kwamen we terug met veel prettige herinneringen en veel fossielen.

Zonder ons te haasten reden we begin augustus in één dag van Hoorn naar de Deense stad Vordingborg op het eiland Seeland, een 600 kilometer. De weg er heen is goed, er zijn verschillende rustplaatsen en op de veerpont Puttgarden-Rødby is er tijd genoeg voor een flinke rust en een Deense maaltijd met heerlijk smørrebrød.

Van Vordingborg naar Fakse - ons eerste reisdoel - is slechts ongeveer 40 kilometer. Onderweg echter, in de omgeving van het kleine dorpje Mern, werd onze aandacht